

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет екологічної безпеки, інженерії та технологій

КАФЕДРА ХІМІЇ І ХІМІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

РОЗШИРЕНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ

з дисципліни «**Системно-синергетичне моделювання об'єктів досліджень
та математичні методи обробки даних**»
за спеціальністю 161 «**Хімічні технології та інженерія**»

Укладач: д.х.н., професор Чумак В.Л.
(науковий ступінь, вчене звання, П.І.Б. викладача)

Модуль №1

«Синергетичний підхід до моделювання об'єктів досліджень; статистичний та кореляційно-регресійний аналіз в обробці даних»

ЛЕКЦІЯ № 1.1.

Тема лекції: Синергетика. Основні синергетичні моделі об'єктів досліджень в хімічній технології

План лекції

1. Поняття та історія виникнення синергетики.
2. Цілісність системи.
3. Стійкість системи.

Зміст лекції

Синергетика. Історія виникнення синергетики. Процеси самоорганізації в системах. Задачі синергетики.

Лінійність. Система. Цілісність. Властивості лінійних процесів. Рівноважна та нерівноважна системи. Відкритість системи. Емерджентність системи. Нелінійність та нелінійні системи. Когерентність. Динамічна система. Стійкість системи. Самоорганізація системи.

Література:

1. Лошицький П.П. Моделювання біофізичних процесів. Вступ до синергетики / П. П. Лошицький, М. О. Ніколов. – К. : НТУУ «КПІ», 2014. – 412 с..
2. Стеценко, І.В. Моделювання систем: навч. посіб. / І.В. Стеценко. – Черкаси: ЧДТУ, 2010. – 399 с.
3. Чуб І.А, Новожилова М.В., Андронов В.А. Моделювання прикладних оптимізаційних задач розміщення об'єктів з метричними характеристиками, що змінюються: монографія / Чуб І.А., Новожилова М.В., Андронов В.А. – Харків: НУЦЗ України, 2017. – 167 с.

ЛЕКЦІЯ № 1.2.

Тема лекції: Системно-синергетичний підхід до моделювання об'єктів досліджень в хімічній технології

План лекції

1. Формалізація системи.
2. Загальна схема системи.
3. Еволюція складних систем.

Зміст лекції

Нелінійні структури в синергетиці. Формалізація системи. Множина елементів системи. Закон поведінки системи. Загальна схема системи. Дисипативна структура. Блок-схема графу як засіб представлення об'єкту дослідження. Граф. Ентропостат. Еволюція складних систем.

Література:

1. Чумак В.Л. Основи наукових досліджень / В.Л. Чумак, С.В. Іванов, М.Р. Максимюк. – К.: НАУ, 2012. – 360 с.
2. Hsu Ch. S. Handbook of Petroleum Technology / Ch. S. Hsu, P.R. Robinson. – Tallahasee: Shpringer International Publishing, 2017. – 1220 p.
3. Kusyi Ya. M. Output parameters at development and production stage of a product in its life cycle / Ya. M. Kusyi, V. V. Stupnytskyy, Ya. M. Lytvyniak, S.M. Mentynskiy, V. H. Panchuk // Scientific Bulletin Ivano-Frankivsk National Technical University of oil and Gas. – 2021. - № 1(50). – P. 77-90.
4. Liu Znongyun. Innovation and practice of petroleum engineering synergetic management for the development of difficult-to-produce reserves / Znongyun Liu // Petroleum Exploration and Development. – 2020. – No. 47 (6). – P. 1316-1324.

ЛЕКЦІЯ № 1.3.

Тема лекції: Методологія системно-синергетичного моделювання об'єктів досліджень.

План лекції

1. Принципи синергетики в емпіричному матеріалі..
2. Види моделей об'єктів досліджень.
3. Герменевтичне коло моделювання

Зміст лекції

Постановка задачі. Синергетичний тезаурус. Принципи синергетики в емпіричному матеріалі. «Кільце принципів». Структурно-функціональна когнітивна модель. Формальна динамічна модель. Реальна модель. Математичне розв'язання моделі. Інтерпретація результатів порівняння з експериментальними даними. Герменевтичне коло моделювання.

Література:

1. Чумак В.Л. Основи наукових досліджень / В.Л. Чумак, С.В. Іванов, М.Р. Максимюк. – К.: НАУ, 2012. – 360 с.
2. Лошицький П.П. Моделювання біофізичних процесів. Вступ до синергетики / П. П. Лошицький, М. О. Ніколов. – К. : НТУУ «КПІ», 2014. – 412 с.

3. Kusyi Ya. M. Output parameters at development and production stage of a product in its life cycle / Ya. M. Kusyi, V. V. Stupnytskyy, Ya. M. Lytvyniak, S.M. Mentynskiy, V. H. Panchuk // Scientific Bulletin Ivano-Frankivsk National Technical University of oil and Gas. – 2021. - № 1(50). – P. 77-90.

4. Babatunde A Bamgbade Measurements and Modeling of Hydrocarbon Mixture Fluid Properties under Extreme Temperature and Pressure Conditions: PhD Thesis. - Richmond, Virginia, 2015. – 172 p.

ЛЕКЦІЯ № 1.4.

Тема лекції: Статистична обробка експериментальних даних

План лекції

1. Обробка результатів повторних вимірювань.
2. Види вибірок та роботи з ними.
3. Критерії, що використовуються під час статистичної обробки експериментальних даних.

Зміст лекції

Мета статистичної обробки результатів повторних вимірювань. Розподіл Стюдента. Функція Лапласа. Значні та незначні вибірки. 3S-критерій. Q-критерій. β -критерій. Критерій Романівського.

Література:

1. Чумак В.Л. Основи наукових досліджень : підруч. /Чумак В.Л., Іванов С.В., Максимюк М.Р. – Вид. 2-ге, виправлене. – К.: НАУ, 2012. – 360 с.
2. Брановицька С.В. Обчислювальна математика та програмування: Обчислювальна математика в хімії і хімічній технології / С.В. Брановицька, Р.Б. Медведєв, Ю.Я. Фіалков. – К.: ТОВ «Фірма Періодика», 2004. – 220 с.
3. Соловйов С. М. Основи наукових досліджень: навчальний посібник/ Соловйов С. М. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 176 с.
4. Математичне моделювання та оптимізація об'єктів хімічної технології: лабораторний практикум / уклад.: В.Л. Чумак, Т.В. Нешта. – К.: НАУ, 2015. – 60 с.

ЛЕКЦІЯ № 1.5.

Тема лекції: Кореляційний аналіз при системно-синергетичному моделюванні об'єктів досліджень

План лекції

1. Кореляційний зв'язок.
2. Коефіцієнт кореляції.
3. Сутність методу найменших квадратів.

Зміст лекції

Функціональна залежність. Кореляційний зв'язок. Кореляційна функція. Лінія регресії. Лінійна, криволінійна та множинна регресії.

Метод найменших квадратів. Дисперсія, стандартна похибка. Коефіцієнт кореляції.

Література:

1. Стеценко, І.В. Моделювання систем: навч. посіб. / І.В. Стеценко. – Черкаси: ЧДТУ, 2010. – 399 с.

2. Обчислювальна математика в хімічній технології : лабораторний практикум. / уклад. : В. Л. Чумак, Т. В. Кравчук, М.Р. Максимюк. – К. : НАУ, 2021. – 56 с.

3. Математичне моделювання та оптимізація об'єктів хімічної технології: лабораторний практикум / уклад.: В.Л. Чумак, Т.В. Нешта. – К.: НАУ, 2015. – 60 с.

4. Чумак В.Л. Основи наукових досліджень : підруч. /Чумак В.Л., Іванов С.В., Максимюк М.Р. – Вид. 2-ге, виправлене. – К.: НАУ, 2012. – 360 с.

5. Соловйов С. М. Основи наукових досліджень: навчальний посібник/ Соловйов С. М. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 176 с.